

Mielestäni tutkimuksissa myös aliarvotiin koululaisten mediataitoja: nykyajan koululaiset eivät välttämättä ole kovinkaan tottuneita sanomalehden käsitteilyjä, mutta sähköisen viestinnän alalla he päihittäisivät monet aikuisista.

Siinä, että yhdeksäsluokkalainen kritisoi aineessaan televisiouutisten sodasta antamaa liian siloiteltua ja ihannoivaa kuvaa, ja piirtää alle Rambon kuvan, ei ole minun mielestäni mitään ristiriitaista (kuten Toivosen mielestä on), vaan tämä kuvaa vain kirjoittajan hyvää kykyä sarkasmiin ja intertekstuaalisuuteen. Tämän hän on todennäköisemmin oppinut televisiota katselemalla kuin koulussa.

Toisaalta tutkimuksissa saatetaan taas yliarvioidakin varsinkin pienimpien tutkimukseen osallistuneiden lasten mediataitoja. Tutkimuksen teoriataustassa siteerataan Bob Hodgen ja David Trippin teesejä lapsista ja televisiosta todeten mm. että todellisuus on tärkeä muuttuja televisio-ohjelmissa. Kun totetamalla, että tässä projektissa rajoitetaan pelkästään todellisuutta kuvaaviin uutisaineistoihin, katsotaan voivan unohtaa toden ja tarun eron käsittely, tehdään se varsin hätköity olettamus, että yhdeksänvuotiaatkin osaavat erehtymättä erottaa toisistaan television faktan ja fiktion.

Mindstorm -projektin tutkimustulokset ovat kuitenkin mielenkiintoisia ja tutustumisen arvoisia, ja niiden hautautuminen yliopistollisten harmaakustanteiden joukkoon ilman julkista huomiota on ollut sääli. Tutkimustulokset on pystytty julkaisemaan kiitettävän nopeasti, kun Persianlahden sota on vielä ollut tuoreessa muistissa, mutta kiinnostavasta ja ajan-kohtaisesta aineistosta soisi tehtävän tarkempaakin analyysiä.

Annikka Suoninen

Teoriat, rajat ja railot

HOLUB, Robert C. *Crossing Borders. Reception Theory, Poststructuralism, Deconstruction*. Madison, Wi. The University of Wisconsin Press 1992. 244 s.

Uusimmassa kirjassaan Robert C. Holub, joka on aiemmin tunnettu lähinnä reseptiotutkimusta esittelevän kirjan (*Reception Theory*, 1984) kirjoittajana, tarkastelee teorian kontekstisidonnaisuutta. Hän kysyy, mitä tapahtuu, kun teoria "ylittää rajoja" ja miten "vieraat" teoriat sijoittuvat suhteessa aiempiin traditioihin. Holubin kirja tarjoaa uuden näkökulman keskusteluun tieteen muuttumisesta ja paradigmoista. Ajatuksia teorian ja kulttuurikontekstin suhteista on Suomessa esittänyt Risto Alapuro, mutta varsinaista tutkimusta asiasta en aikaisemmin ole tavannut.

Lähtökohtanaan Holubilla on se havainto, että viime vuosikymmenien huomattuimmat kirjallisuudentutkimuksen suuntaukset — reseptiteoria, jälkistrukturalismi ja dekonstruktio — ovat saaneet hyvin erilaisen vastaanoton Saksassa ja Yhdysvalloissa. Kirjan kahdessa alkuluvussa Holub vertailee kyseisten teorioiden erilaisia kohtaloita näissä maissa. Hän kysyy, miksi esimerkiksi reseptiteoria jäi käytännöllisesti katsoen vaille jalansijaa Yhdysvalloissa, vaikka se lähes dominoi saksalaista tutkimusta parin vuosikymmenen ajan? Miksi taas poststrukturalismi ja etenkin dekonstruktio löivät niin vahvasti läpi yhdysvaltalaisissa yliopistoissa mutta kohtasivat vahvaa torjuntaa Länsi-Saksassa?

Reseptiteorian valjuun vastaanottoon Yhdysvalloissa on Holubin mielestä ollut kaksi pääsyä: puutteellinen saksalaisen filosofian tuntemuksen traditio sekä tekstilähtöisen tutkimuksen perinne, johon dekonstruktio — filosofisilta juuriltaan irrotettuna — sopi paljon pa-

remmin. Rajanylityksen seurauksena reseptiteoria, joka alkuaan oli hyvinkin radikaali tutkimusote suhteessa aiempiin suuntauksiin, näyttäytyi uudessa kontekstissään perinteisempänä, konservatiivisempänä ja valjumperana kuin reader-response -tutkimus, johon se rinnastettiin, tai varsinkaan dekonstruktio.

Saksalaiset tutkijat eivät vierastaneet poststrukturalismissa niinkään tutkimuskohteiden valintaa tai argumentointitapaa kuin esitystapaa, jolle on ominaista leikkillisuus ja tarkoituksellinen hajanaisuus. Lisäksi saksalaisten omat teoreettiset traditiot — esimerkiksi Foucaultin kohdalla fenomenologinen teoria ja kriittinen teoria — toimivat esteinä. Poststrukturalismin harvoista saksalaisista edustajista Peter Szondi ja Manfred Frank pyrkivätkin sulauttamaan poststrukturalistisia teorioita saksalaiseen traditioon ja tulivat siten korostaneeksi traditioiden yhtenevyyksiä ja jatkuvuutta. Friedrich Kittler sitävastoin korosti poststrukturalistien tapaan katkoksia ja suhtautui terävän kriittisesti saksalaiseen perinteeseen. Hän ei toimi niinkään tietoisena välittäjänä (Frankin tapaan) kuin käyttää poststrukturalistien — lähinnä Foucaultin — oivalluksia apunaan omassa tutkimuksessaan.

Syyt poststrukturalismin ja dekonstruktion huonoon vastaanottoon Saksassa olivat osin myös institutionaalisia: vaikutusvaltaisten puolestapuhujien puute sekä virka-asemien vähyys ja uuden, "vieraan" tutkimussuunnan edustajan vaikea pääsy opetus- ja tutkimustehtäviin. Nuorten tutkijoiden oli 1970- ja 1980-luvulla turvallisempaa valita perinteisiä tutkimusotteita poststrukturalismin tai dekonstruktion sijaan, kun taas Yhdysvalloissa heitä suorastaan kannustettiin viimeksi mainittujen pariin.

Dekonstruktion politiikka

Kirjansa loppuluvussa, jonka otsikko on "The Politics of Deconstruction", Holub tutkii dekonstruktion ja poliittisten ideologioiden suhdetta. Tuo suhde on 1980-lu-

vulla on ollut ongelmallinen, Holubin mielestä jopa siinä määrin, että se on myönteäväkannan ratkaisevalla tavalla suuntauksen hoidon vähenemiseen. Hän kuvaa kahta dekonstruktioon liittyvää debattia: ensinnäkin sitä, miten dekonstruktion metodia koetettiin 1980-luvun taitteessa liittää marxilaiseen yhteiskunta-teoriaan ja toiseksi dekonstruktionistien suhtautumista muutaman vuoden takaisiin de Manin ja Heideggerin fasismikykentöjä koskeviin paljastuksiin. Holubin oma kanta on, että teorialla on aina poliittinen ulottuvuutensa, mutta että tuo ulottuvuus vaihtelee eri kulttuurisissa konteksteissa.

Holub näyttäisi kuvauksissaan tulevan korostaneeksi akateemisten traditioiden jatkuvuutta silloinkin, kun pinnalla näkyvät lähinnä katkokset. Hän ei kuvaa niinkään muutosta kuin pysyvyyttä. Tämä tuo mieleen Stanley Fishin väitteen, että ulkopuolisista syistä johtuvaa muutosta ei tieteessä ole olemassakaan: milloin siitä näyttää, kyseiset ajatukset ja asetukset ovatkin olleet jo "sisäpuolella".

Holubin kirja vahvistaa käsitystä, että olennaista myös tieteellisessä keskustelussa on konteksti, jossa "väitteet" esitetään. Usein on liiankin helppoa tyrmätä teoria tai tutkimus katsomatta sitä kontekstia, johon se alkuaan sijoittui. Näin tapahtui esimerkiksi reseptiteorialle Yhdysvalloissa ja poststrukturalismille Saksassa.

Risto Alapuro on huomauttanut, että teorian kulttuurisidonnaisuuden pohtiminen auttaa näkemään uudessa valossa sekä oman että vieraan kulttuurin ominaisuuksia. Toinen mahdollisuus on käyttää "vierasta" ainesta vapaasti omiin tarkoituksiin miettimättä sen alkuperäisiä taustoja ja merkityksiä kontekstissaan.

Onko näiden kahden asenteen väli-muoto — teorioiden (paradigmojen) välinen dialogi — lainkaan mahdollista? Holubin tutkimus vilisee teorioiden ja paradigmojen yhteentörmäyksiä ja esimerkkejä dialogista — vaikkapa Manfred Frankin tuotanto — on vähän. Mutta Holubin oma lähestymistapa käy hyvin

esimerkistä: kirjassaan Holub onnistuu nimittäin ihailtavasti sukeltamaan eri teorioihin ja arvioimaan niitä sekä kriittisesti että niiden omat lähtökohdat huomioon ottaen. Näin hän tulee itse esittäneeksi vaihtoehdon lukuisille kuvaamilleen tapauksille, joissa teorioiden välisen dialogin mahdollisuus kuivuu kokoon omiin asemiin kaivautumisen vuoksi.

Holubin tutkimus herättää jatkokysymyksen, miten paradigmojen tai diskurssien välinen (käsitteiden ja mallien) vaihto käytännössä tapahtuu: mukauttaanko lainatavara kokonaan uuteen käyttöön vai tuleeko sen mukana jotain muuta, sen lähtökontekstista peräisin olevaa ainesta? Mikä on käsitteiden soveltamisen käytännön ja julkilausuttujen määritelmien suhde? Tällaisten kysymysten tarkasteluun sopivia työkaluja löytyy sellaisilta alueilta kuin semiologia, ideologikritiikki, diskurssianalyysi, artikulaatioteoria. Riemua lisää, että ympyrä sulkeutuu: näilläkin teorioilla on omat taustaoletuksensa, joihin työkalujen käyttäjä enemmän tai vähemmän tietämättään sitoutuu. Rajoista ei pääse eroon, mutta ei niitä silti railoiksikaan tarvitse levittää.

Urpo Kovala

Viestinnän rajat hämärtyvät

HINTIKKA, Kari. Tieto — neljäs tuotannon tekijä. Tehtaasta televirtuaalisuuteen. Painatuskeskus, Helsinki 1993. 116 s.
OESCH, Klaus. Digitaalinen maailma. Otava, Helsinki 1993. 368 s.
ERÄMETSÄ, Harri & KANERVA, Jyrki (toim.). Tarttuvaan tietoon. Hyper- ja multimedialla — koulutuksen ja oppimisen mahdollinen maailma. Yliopisto-lehti/Yliopistopaino, Helsinki 1993. 216 s.

Uusimman tietotekniikan huimat harppaukset alkavat Suomessakin näkyä paitsi tietokonekauppiaiden huutomerkeihin päätyvinä myyntipuheina myös näitä harppauksia kuvaavina ja arvioivina kirjoina.

Kari Hintikan teos pyrkii antamaan konkreettista kuvaa siitä, mitä länsimaissa yhteiskunnissa on tietotekniikan kehityksen ja tiedon digitalisoitumisen myötä tapahtumassa ja miksi.

Klaus Oesch puolestaan pitää uusia tietotekniikan trendejä esitellessään päätavoitteenaan kuvata sitä metamorfosia, jossa tietokoneesta on digitaalitekniikan ja tietoverkkojen kehityksen myötä tulossa tekstiä, kuvaa, ääntä ja videokuvaa sujuvasti käsittelevä "mediakone", joka muuttaa niin elokuvan, television, kustannustoiminnan kuin tietotekniikkateollisuuden itsensäkin maailmoja.

Erämetsän ja Kanervan toimittamassa artikkelikokoelmassa pyritään antamaan lukijalle käsitys yhden digitaalisen tietotekniikan ilmenemismuodon — hypermedian — mahdollisuuksista opetuksessa ja tiedonvälityksessä.

Hintikka esittelee kirjassaan tietotekniikan kehitystä siitä näkökulmasta, että tiedosta on teknisen kehityksen — erityisesti tietokoneiden ja tiedon digitalisoitumisen myötä tullut uusi aineeton tuotannon tekijä raaka-aineen, työn ja pääoman rinnalle.

Hintikan mukaan elämme "mediayh-